

Ottův historický atlas – Praha

Eva Semotanová a kolektiv: *Ottův historický atlas – Praha*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2016. 560 s. ISBN 978-80-7451-442-5.

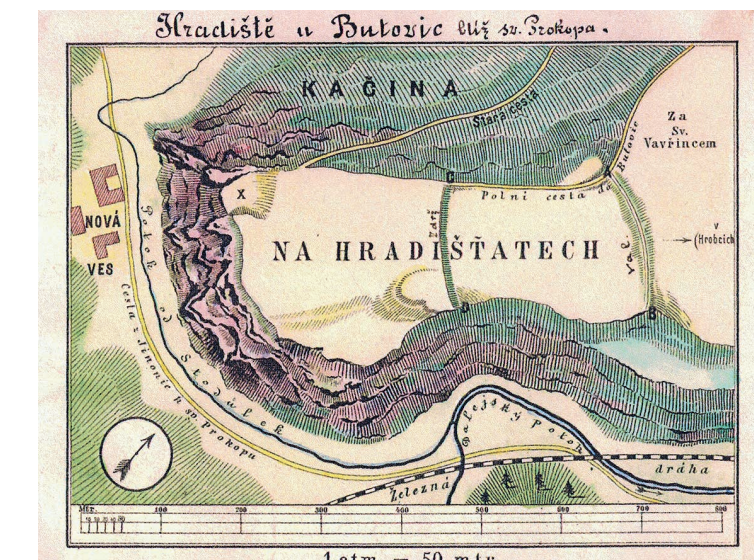
Název knihy i její podtitul dokládají osobité pojetí Prahy s důrazem na její dějinný vývoj, ale též na vývojové problémy v jejím krajinném prostředí. Už úvodem lze říci, že zmíněný pohled není jen odlišný a nový, ale pro posouzení Prahy i velmi přínosný. Předpokládal ovšem sestavení autorského kolektivu odborníků celé řady profesí. Pod vedením Evy Semotanové se tak sešli Václav Cílek, Michal Lutovský, Jan Frolík, Zdeněk Dragoun, Vladimír Kupka a Eva Chodějovská. Na velmi rozsáhlé obrazové dokumentaci se podílela řada institucí – neuvěřitelný počet 1 278 obrázků má značně rozmanitý charakter.

Po předmluvě a zachycení Prahy na starých pohledech je kniha rozvržena *do deseti kapitol*, s připojeným rejstříkem jmenným i věcným a použitou literaturou. Staré veduty Prahy, Langweilův model města z let 1826–1834 i novodobé fotografické pohledy dokládají, že hlavní krajinnotvorné prvky zde tvoří řeka Vltava a reliéf terénu. Prokazují to veduty od té nejstarší z roku 1493 přes výstižná panoramata z let 1636, 1685 i 1865 až po fotografická zobrazení Jindřicha Eckerta z roku 1864 a Josefa Ehma z roku 1940, a to v celkovém pohledu i ve zvětšeném záběru.

Přiblížíme nejdříve obsah jednotlivých kapitol. Před příchodem člověka tu byla krajina rozmanitá svou geologickou stavbou i geomorfologií. V kapitole *Podmínky života* jsou vyhodnoceny geologické poměry pražského území, v němž je základ dán charakterem podložních hornin a tvarem reliéfu. Z hlediska stáří patří nejstarší horniny k proterozoiku, pozdější jsou horniny ordovické, ojediněle jsou v Praze zastoupeny horniny silurské a devonské. Produktem mořského sedimentu mělkého moře je opuka, využívaná při výstavbě v době románské i pozdější.

Pravěké období v Praze vystihuje název další kapitoly – *Křivovatka cest*. Zprvu zde byl člověk lovcem, doloženým kamennými nástroji „lovců mamutů“ v Nebušicích-Jenerálce. Na úrodném území v Dejvicích, Bubenči a Liboci se usadil člověk-zemědělec, v pozdní době kamenné vznikla výšinná sídliště u Butovic a v Bohnicích v poloze „Nad Pohořím“. Nálezy dokládají v Praze osídlení i v době bronzové. Keltové s vysokou úrovní výroby železa si své opevněné mocenské centrum Závist přebudovali kolem roku 180 př. Kr. na rozlehlé oppidum. Od konce starého letopočtu je do poloviny 6. století nahradili Germáni, poté nastoupili první Slované.

V kapitole *Vznik Pražského hradu a Vyšehradu* se osvětluje nejstarší osídlení ostrožny Pražského hradu od 8. století. Po přijetí křesťanství přesídlil přemys-



1

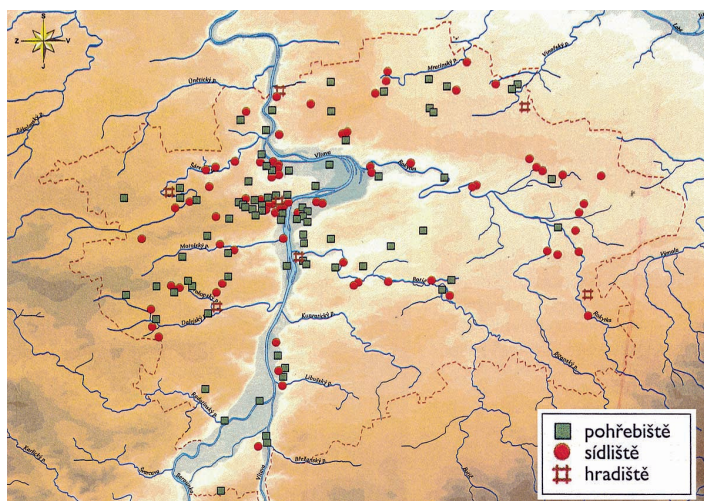
lovský kníže Bořivoj z Levého Hradce na Pražský hrad a před rokem 885 zde dal postavit první kostel Panny Marie. Centrem tu byl knížecí stolec vedle pohanského kultovního místa na pahorku Žiži. V 10. století zde vybudoval kníže Vratislav baziliku sv. Jiří (915–921), vznikl tu také klášter benediktinek a biskupství (973) s palácem a kaplí sv. Mořice. Rotunda byla v letech 1060–1096 nahrazena trojlodní bazilikou, nově byl vybudován knížecí palác a hrad byl opevněn. Vyšehrad, prvně zmiňovaný v roce 1003, představoval z počátku raně středověké hradiště, obehnané dřevohlinitou hradbou. Za Boleslava II. tu byla mincovna, před rokem 1000 zde vznikla velmi pozoruhodná centrální stavba. Ve druhé polovině 11. století přesídlil na Vyšehrad pozdější král Vratislav, který zde založil exemtní kapitolu s bazilikou sv. Petra a Pavla. Zmíněná centrála byla v této době přestavěna na baziliku sv. Vavřince. Z druhé poloviny 11. století se dochovala rotunda sv. Martina.

V kapitole *Od podhradí k městu se dozvídáme*, že podle zprávy Ibrahima ibn Jakuba z druhé poloviny 10. století byla Praha město „z kamene a vápna“ a obchodní středisko. V době románské zde vznikly další kláštery, četné kostely i kamenné měšťanské domy a první zděný Juditin most. V další kapitole nazvané *Zrod pražských měst* se poukazuje na pozoruhodný vznik pražského souměstí, kdy se za Václava I. románské Staré Město s dvorcovou zástavbou přeměnilo po rozšíření o Havelskou čtvrť na město gotické. Byl tu vybudován nový farní kostel sv. Mikuláše, do města byly vsazeny kláštery městského charakteru, zástavba se postupně měnila na uliční a bylo vybudováno opevnění. Následně byla za Přemysla Otakara II. přebudována Malá Strana a za Karla IV. bylo založeno velké Nové Město na ploše 360 ha. Hradčany (tzv. Horní město Pražské) vznikly jako město poddanské před polovinou 14. století.

Obr. 1. *Hradiště v Butovicích osídlené již v době kamenné. Převzato z: Eva Semotanová et al., Ottův historický atlas – Praha, Praha 2016 (dále jen Semotanová et al.), s. 54.*

V kapitole *Evropská metropole* se tehdejší Praha hodnotí z různých hledisek. Na Pražském hradě nahradili Jan Lucemburský, Karel IV. i Václav IV. po vzniku arcibiskupství v roce 1344 románskou baziliku sv. Víta gotickou katedrálou, stavěnou mistry Matyášem z Arrasu a Petrem Parléřem. Vladislav Jagellonský přesídlil v roce 1484 ze Starého Města na Pražský hrad, kde dal přebudovat královský palác. Po volbě Habsburků za české panovníky v roce 1526 byl Hrad renesančně přestavěn se založením královské zahrady, dalším podnětem k přestavbě se stal požár v roce 1541. Rudolf II. se usídlil na Hradě v roce 1583 a vytvořil z něho i celé Prahy významné evropské centrum. V Praze se usídlili cizinci, kteří zde vytvořili různé minority. Stavovské povstání proti Habsburkům v roce 1618 vedlo k vypuknutí třicetileté války, ukončené vestfálským mírem v roce 1648. Praha tohoto období byla zachycena na panoramatech z let 1536, 1562, 1606 a 1636.

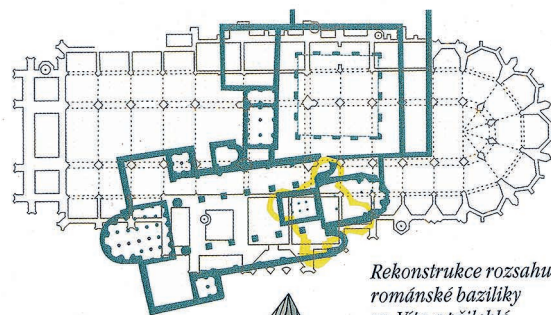
Následující kapitola *Severní hradbou* je věnována Praze v době barokní, kdy přestala být hlavním městem státu. Její nedokonalé gotické opevnění nahradil v letech 1649–1727 14 km dlouhý bastionový krunýř a Vyšehrad byl přebudován na pevnost. Po smrti císaře Karla IV. postihlo české země i Prahu několik válek. Pokud jde o tehdejší zobrazení Prahy, nelze nezmínit rozhodnutí Marie Terezie vycházející z podnětu generála Dauna o mapovém zpracování celé monarchie v měřítku 1 : 28 800, známém jako I. vojenské mapování. V roce 1769 zpracoval Josef Daniel Huber plán Prahy v tzv. kavalířské perspektivě. Fridrich Bernhard Werner zachytil Prahu jak cel-



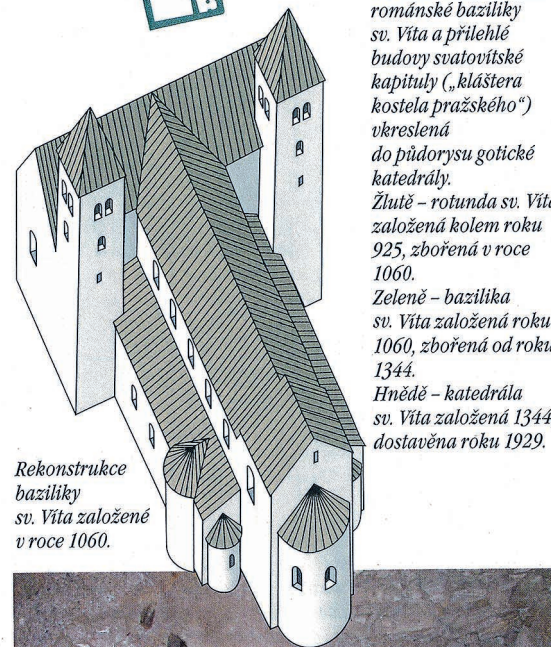
2



3



Rekonstrukce rozsahu románské baziliky sv. Víta a přilehlé budovy svatovítské kapituly („kláštera kostela pražského“) v kreslená do půdorysu gotické katedrály. Žlutě – rotunda sv. Víta založená kolem roku 925, zbořená v roce 1060. Zeleně – bazilika sv. Víta založená roku 1060, zbořená od roku 1344. Hnědě – katedrála sv. Víta založená 1344, dostavěna roku 1929.



Rekonstrukce baziliky sv. Víta založené v roce 1060.

4

Obr. 2. Pohřebiště, sídliště a hradě v 8. a 9. století. Převzato z: Semotanová et al., s. 72.

Obr. 3. Vyšehrad, půdorys trikonchy z druhé poloviny 10. století, přestavěné na baziliku sv. Vavřince. Autor: Ladislav Varadzin, 2018.

Obr. 4. Pražský hrad, rekonstrukce baziliky sv. Víta. Převzato z: Semotanová et al., s. 93.

kově, tak její dílčí prostory i některé významné stavby. V roce 1770 byly všechny pražské objekty pro číslovány po řadě popisnými čísly, k nimž přibyla v druhé polovině 19. století čísla uliční.

Osmá kapitola *Procitnutí* zmiňuje ještě západní dostavbu Pražského hradu z podnětu Marie Terezie podle návrhu Niccola Francesca Pacassiho. Za Josefa II. došlo ke sloučení čtyř pražských měst a k přejmenování židovské čtvrti na Josefov. Město mělo tehdy 70 000 obyvatel a stavělo se ve stylu klasicismu – jako příklad lze uvést novou čtvrť Karlín, vystavěnou na šachovnicové osnově. V okrajových částech města se stavěly průmyslové závody. V roce 1845 pak byl zahájen železniční provoz z Olomouce do Prahy. V polovině 19. století byla Praha zaměřena

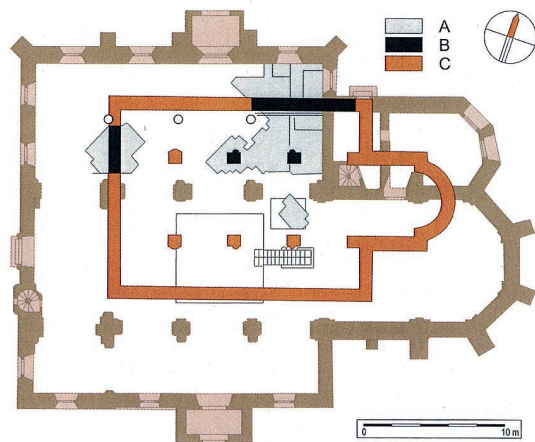
na několika mapách a plánech, k nejvýznamnějším z nich patří Jüttnerův plán z let 1812–1813 (otištěn roku 1820).

Předposlední kapitola *Otevřený prostor* dokládá přeměnu Prahy ve velkoměstskou aglomeraci. V ní se sloučilo Židovské město (1850), Vyšehrad (1882), Holešovice-Bubny (1884) a Libeň (1901), zatímco další čtyři čtvrti byly zatím oddělené a prohlášeny za města – Královské Vinohrady (1879), Žižkov (1881), Karlín (1900) a Smíchov (1902). Církvní objekty se dostavovaly či nově stavěly v novogotickém stylu (chrám sv. Víta, kapitulní chrám na Vyšehradě, kostel sv. Ludmily na Vinohradech), další veřejné budovy především ve stylu neorenesančním (Národní divadlo, Rudolfinum, Národní muzeum). Po porážce ve válce s Prusky v roce 1866 a podepsání spojenecké smlouvy se začaly bourat hradby. Nejrazantnější akcí v té době byla asanace Josefova na základě zákona z roku 1893. Vltava se nyní regulovala, vznikala nábřeží, rozvíjela se paroplavba. Zřizovaly se městské sady, Karlovo náměstí parkově upravitel František Thomayer. Pro rozšíření Prahy bylo nutné zajistit také technické stavby – kanalizační síť, k osvětlení plynové lampy (plynár-

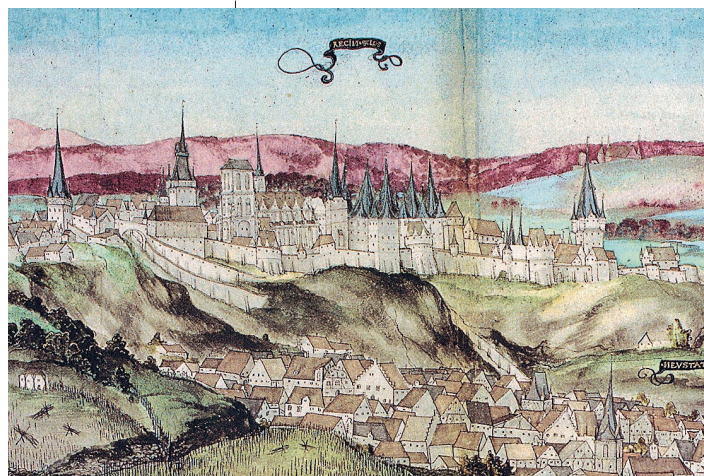
ny v Karlíně a na Smíchově), vodárna v Podolí zahájila činnost v roce 1885. Koňskou tramvajovou dopravu nahrazovala od roku 1896 doprava elektrická. Pro stavební činnost vznikaly v okolí Prahy vápenky, cihelny a pily.

Závěrečná desátá kapitola *Úsvit velkoměsta* osvětluje založení samostatného státu a vznik Velké Prahy po připojení okolních čtvrtí v roce 1922. Město mělo tehdy 677 000 obyvatel na území o rozloze 172 km². Pro hlavní město státu bylo nutné vybudovat některé veřejné budovy, vznikaly také nové čtvrti (např. Dejvice s Vítězným náměstím). Svě uplatnění zde našla řada významných architektů – na Hradě Jožo Plečnik, ve městě Josef Gočár, Antonín Engel, Pavel Janák či Adolf Loos. V architektuře se projevil různé styly – tradicionalismus, rondokubismus, purismus, funkcionalismus a konstruktivismus. Ze staveb lze připomenout budovy právnické a filozofické fakulty, kostely sv. Václava a Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, Národní památník na Vítkově, Masarykovy domy v Krči aj., ze čtvrtí kolonie Baba a Ořechovka.

Po roce 1945 byla Praha dále rozšířena – v roce 1968 na 298 km² a roku 1974 na 496 km². V této době byla u sídliště Antala Staška prvně použita



5



6

panelová konstrukce, v Karlíně vzniklo experimentální sídliště Invalidovna. Následovala státní sídliště Severní Město (1964–1986), Jižní Město (1972–1985) a další, v roce 1977 byla zahájena přestavba Žižkova. Panelová sídliště formovala krajinu na okraji i ve středu města. Na Hradě se pokračovalo v obnově památek (Jiřský klášter, přeměna konírny na Obrazárnu Pražského hradu), ve městě vznikly výrazné novostavby (hotel International, v Dejvicích budova ČVUT, v Motole nemocnice, Palác kultury) a významné rekonstrukce (Betlémská kaple, Karolinum, klášter Anežky České). Praha byla v roce 1950 prohlášena za městskou památkovou rezervaci. V dopravě bylo nejvýznamnější akcí budování metra, k jejímu ulehčení vznikly Letenský tunel, severojižní magistrála, mosty Nuselský a Barrandovský. Zásobování vodou doplnilo vodní dílo Želivka, novou dominantou města se stala žižkovská televizní věž. Zásadní změny přinesl listopad 1989 a následně vznik České republiky v roce 1993. V obytné výstavbě pokračovala nájemní výstavba, zvýšil se ale i podíl výstavby rodinných domů. V roce 1992 bylo historické jádro Prahy prohlášeno za památku světového dědictví UNESCO.

Při posouzení publikace je třeba přednostně ocenit její osnovu a metodiku zpracování. *Osnova* je rozvržena ke splnění hlavního cíle, jímž je snaha vystihnout v časovém sledu dějiny Prahy jako prvořadého evropského města v jeho krajinném prostředí. Při šíři problematiky to bylo velmi náročné a provedení v součinnosti odborníků více profesí bylo nepochybně nezbytné. Realizovat to hlavně se zdařilo, ale s tím, že prvořadé počiny jsou mnohdy uvedeny ve zkratce a naopak ty podružnější zmíněny často podrobněji. Jako příklad lze uvést skromný rozbor založení Nového Města po roce 1348 a podrobný popis válek v 18. století. Je pravděpodobné, že se tu hlavní události a realizace považovaly za dostatečně známé, zatímco u podružnějších je možné přinést nové poznatky. *Metodika zpracování* je založena na

sounáležitosti textu a obrazové přílohy, bohatá obrazová část dovoluje text stručnější.

Položme si otázku – v čem je Praha v celkovém pohledu výjimečná a v čem většinou překonává ostatní evropská města? Je to Praha s románskými kamennými domy, Praha jako souměstí, Praha císařská v době vrcholně gotické a renesanční, Praha panoramatická, Praha kubistická. Praha však byla jistě pozoruhodná i z jiných hledisek, která nelze při posouzení publikace pominout – níže je proto uvedeno stanovisko také k nim.

Praha geologická – v kapitole je výstižně proveden rozbor, který uvádí, jak přírodní základ pražské kotliny vytvořil podmínky pro zdejší život a ovlivnil celý dějinný vývoj.

Praha pravěká – člověk byl v té době úzce spojen s přírodou, osídlení Prahy dokládají nálezy v době kamenné a ve všech následných obdobích. Členitý terén umožnil už ve starší době kamenné zakládání výšinných sídlišť, od té doby vznikala hradiště, z nichž nejvýznamnější bylo keltské oppidum Závist. Celkově bylo v Praze pravěké osídlení husté, opakovaně zobrazení území s nálezy vždy v úvodu jednotlivých období je velmi výstižné.

Praha románská a Praha s románskými kamennými domy je v publikaci široce hodnocena, na Hradě i Vyšehradě a v obou tehdejších pražských městech. Výzkum odkryl podobu románských klášterů na Strahově i johanitů na Malé Straně, cenné jsou nové poznatky mj. o rotundě sv. Václava na Malé Straně i zdejším opevnění v dané době a o zjištěné bazilice kostela sv. Haštala na Starém Městě. Nicméně stať o zdejších románských kamenných domech – ač napsána dnes největším žijícím znalcem této problematiky Zdeňkem Dragounem – je jen dvoustránková, s půdorysným doložením jediné stavby; zasluhovala by si být širší. Praha s románskými domy je výjimečná – v Praze je částečně zachováno 70 takových domů a v každém případě je větší počet románských staveb v našem prostředí jedinečný; Praha v tomto

Obr. 5. Staré Město, kostel sv. Haštala s vyznačením rekonstruovaného půdorysu jeho románského předchůdce: A – archeologicky prozkoumaná plocha, B – archeologicky odhalené zdivo románského kostela, C – rekonstruovaný půdorys románského předchůdce gotického kostela. Převzato z: Semotanová et al., s. 115.

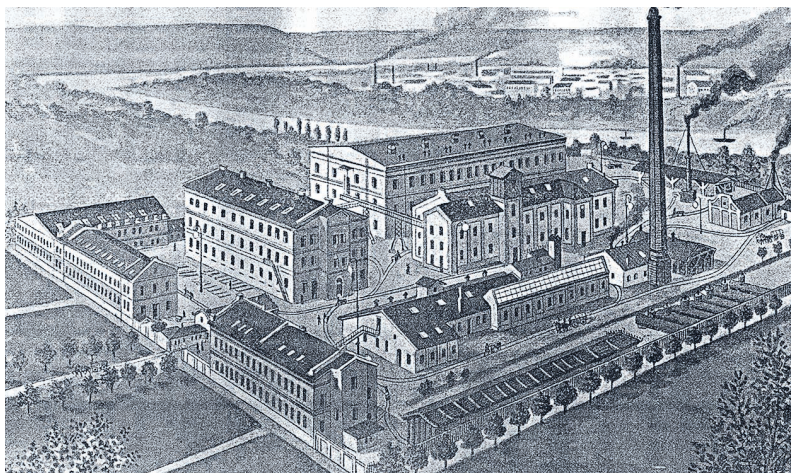
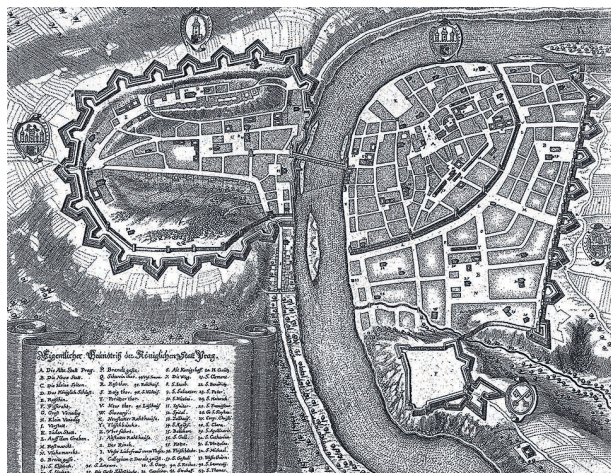
Obr. 6. Pražský hrad na kresbě panoramatu Prahy z roku 1536. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI, č. 41.

ohledu představuje významnou lokalitu i v evropském kontextu. Stručné ocenění této skutečnosti je v publikaci obsaženo. Vyšehrad v době nejstarší je zde také hodnocen a je zahrnuto i zjištění románské podoby v bazilice sv. Vavřince a rotundě sv. Martina. Publikace Václava Mouchy, Bořivoje Nechvátala a Ladislava Varadzina *Vyšehrad knížecí a královská akropole* vyšla jen rok před vydáním této knihy,¹ proto zde nebylo uvedeno poznání Vratislavovy knížecí akropole s palácem a opevněním. Zmíněn však je objev předrománské centrální stavby, předcházející bazilice sv. Vavřince – její průzkum dále pokračoval v roce 2018 odkrytím severní apsidy centrály, uložení opukového zdiva do jílovité malty ukazuje na vznik v 10. století a při půdorysném utváření trikonchy na stavbu mimořádně významnou (autorem zpřesněného archeologického výzkumu z roku 2018 je Ladislav Varadzin; obr. 3).

Praha jako součást několika měst – v publikaci jsou posouzena jednotlivá pražská města – Staré Město, Malá Strana i Nové Město – s jejich správou, kláštery i kostely a jejich novými objevy. Není však zmíněna naprostá ojedinělost souměstí; u významných měst mohlo vzniknout dvojměstí – staré

■ Poznámky

1 Václav Moucha – Bořivoj Nechvátal – Ladislav Varadzin et al., *Vyšehrad: knížecí a královská akropole: svědectví archeologie*, Praha 2015.



7

8

Obr. 7. *Pádorys Prahy v bastionovém opevnění ze 17. století. Převzato z: Semotanová et al., s. 240.*

Obr. 8. *Libeň, Grabova továrna na plátno, kolem roku 1896. Převzato z: Semotanová et al., s. 361.*

a nové město –, zdůvodněné vesměs dělicím tokem řeky (např. v Drážďanech). Aglomerace více měst v době platnosti mílového práva byla však v té době vyloučena. Jistě – i v Praze bylo základem dvojměstí Staré Město – Malá Strana (původně nazývaná Nové Město) a teprve další vývoj vedl k víceměstí. Hradčany byly prvně městem poddanským, na město královské povýšeným v roce 1592, stejně tak byl Vyšehrad městem poddanským ustaveným snad v roce 1476 a náležejícím vyšehradské kapitule (město zaniklo při přestavbě na vyšehradskou pevnost). U židovské čtvrti byla situace složitější, Jan Čarek připomenul, že to nebylo město.² Ale mnohé znaky tu byly, čtvrť měla městskou samosprávu, radnici patrně již od doby pozdní gotické, hradby využívala na nábrežní straně staroměstské a vstupovalo se do ní uzavíranými branami. Jako své znamení uplatňovala Šalamounovu hvězdu složenou ze dvou křížících se trojúhelníků, ale městský znak to nebyl. Praha tedy byla tehdy souměstím pěti měst, v případě historických měst zcela ojedinělým – na úplnou výjimečnost zde ale poukázáno není.

Praha císařská v době lucemburské – v publikaci je uvedeno, jak se doba projevila na Hradě i v podměstí, včetně založení Nového Města. Opět je nutné velmi ocenit shrnutí historických údajů a zohlednění mnoha pohledů v textu i obrazové části, někde by ale bylo vhodné architektonický rozbor prohloubit. Například v případě katedrály sv. Víta se poukazuje na její stavební vývoj, uvádí se její sochařská výzdoba atd., ale bylo by na místě uvést, v čem je v katedrální architektuře pozdní, v čem soudobá a v čem zcela nová. Francouzské katedrály byly královské,

biskupské a městské – svatovítská katedrála, byť ve své době nedostavěná, je císařská – v dispozici se to u francouzských katedrál projevilo hlavním vstupem od západu se zdůrazněným dvojvěžím, u svatovítské katedrály reprezentačním portálem od jihu z císařského paláce (ještě J. Kranner s tím při návrhu dostavby počítal, změnu provedl až J. Mocker). V tehdejší době soudobá je pražská katedrála po tvarové stránce, zcela nová pak Parléřovým uplatněním nových typů kleneb. Také Karlův most s reprezentačním vstupem Staroměstskou branou s ideovou sochařskou výzdobou nemá u jiných evropských měst srovnání. U Nového Města není správně zmínit jen karlovské založení, bylo by vhodné provést alespoň jeho stručnou analýzu.

Praha císařská za Habsburků v 16. století je v publikaci hodnocena na šesti stranách s přípojnou dvoustranou o zdejších minoritách v té době. Hrad i město jsou tu propojeny, u Hradu jsou uvedeny jagellonské přestavby po postižení požárem v roce 1541 s renesanční obnovou a dále je zmíněna královská zahrada s letohrádkem a míčovnou. Samostatně je zdůrazněna Praha za Rudolfa II. Situace je uvedena ve zkratce, bez širšího rozboru staveb, měšťanská výstavba v tehdejší Praze však byla velmi významná, plně zasluhující nejen zmínku, ale i rozbor (např. domy čp. 465 a 475/I.) – oč výše zde ční Praha proti Vídni! Zajímavá je naopak v knize úvaha o minoritách v raně novověké Praze. Byly početné různé, přiznává se francouzská minorita menší než italská. Židovská čtvrť se v renesanční době – zvláště za Rudolfa II. – blížila městu, nelze tu tedy mluvit o minoritě.

Praha barokní je v publikaci zmíněna velmi omezeně. Na Hradě tehdy došlo k rozšíření na západní straně a k úpravám některých staveb, u Vyšehradu a u pražských měst k vybudování nového opevnění. Jak je uváděno, vznikly v Praze v očích cizinců zajímavé komplexy Valdštejnského paláce a jezuitského

Klementina. Čechy i Prahu postihly v 17. a 18. století velké války, ale konaly se zde i velkolepé korunovace s průvody městem. Je tedy zvláště významné, že ve městě, které ztratilo metropolitní charakter, vznikly velkolepé a především architektonicky nejkročilejší stavby. Malostranský chrám sv. Mikuláše je určitě největším a zároveň prvořadým dokladem evropského dynamického baroka – a kolik dalších vynikajících církevních staveb zde je! Ve městě postrádajícím přítomnost císařského dvora velmi překvapuje početnost i architektonická kvalita pražských paláců, proto jim mohla být věnována dílčí kapitola. Patříčné zmínky o barokní Praze v recenzované knize postrádáme.

Praha panoramatická je hodnocena v publikaci ve více kapitolách. Soustřeďují se tu její veduty a panoramata ze všech období v počtu dosud nevídaném a plní se tak jeden z hlavních cílů publikace – ukázat město v jeho dobovém prostředí. Dokumentačně velmi cenná je panoramatická kresba z roku 1536, publikovaná na straně 200 v celém rozsahu – na rozdíl od rytiny z roku 1493, která je doplněna zvětšeným výřezem na stranách 10–11 a opakovaně na straně 171. Kresba z roku 1536 ukazuje stav Hradu před požárem v roce 1541, kdy měl svatovítský chrám u presbyteria vysokou sedlovou střechu s vikýřemi a jeho věž střechu dlátovou, hradní palác byl zastřešen pěti stanovými střechami doplněnými menšími stříškami a všechny tři románské věžní brány ukončovaly také stanové střechy, v nárožích pak menší vikýře. Proto měla být na straně 171 situována vedle zvětšeného pohledu na Hrad z roku 1493 rovněž taková zvětšenina z roku 1536, obě by tak ukázaly stav královského paláce před jagellonskou

■ Poznámky

2 Jan Čarek, *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985, s. 314.

Obr. 9. Královské Vinohrady a Žižkov, vývoj zástavby v letech 1841–1900. Převzato z: Semotanová et al., s. 353.

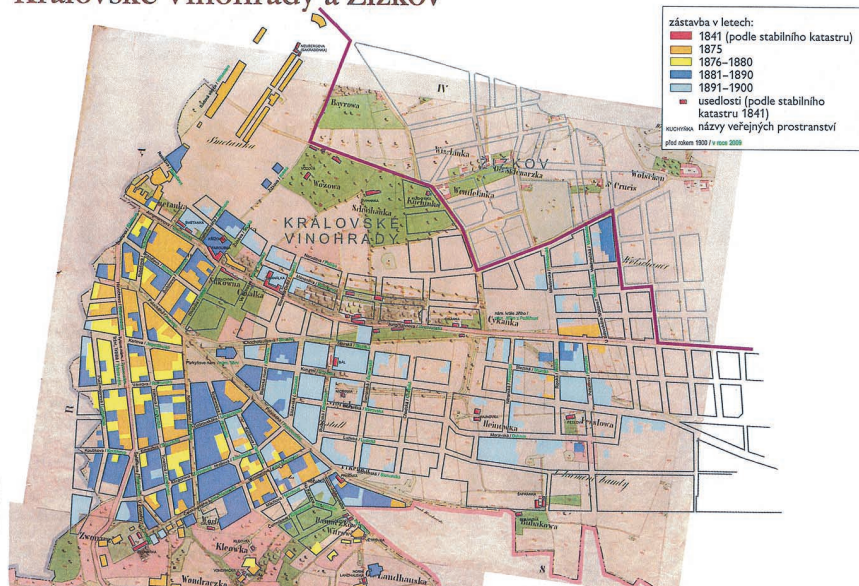
Obr. 10. Velká Praha z roku 1922 (hranice žlutě) v území současné Prahy (hranice modrošedě). Převzato z: Semotanová et al., s. 440.

přestavbou a po ní. Jinak se celé kresbě v publikaci právem vytýká nerealistické doplnění okolních hor po návratu autora kresby ze Slezska. Z panoramat Prahy nemá hradčanské panorama s jinými městy srovnání, výrazné je panorama vyšehradské aj. U Starého Města se v publikaci uvádějí jeho dominanty, ale ne celkové panorama z levého břehu či z Letné, ač je také velmi působivé, třebaže znevýhodněné pohledem od severu. Kapitola *Pohledy na Prahu – nový horizont* je pojata odlišně. Nejde tu o celkové panorama městských čtvrtí, ale o to, jak se v něm uplatňují výrazné dominanty.

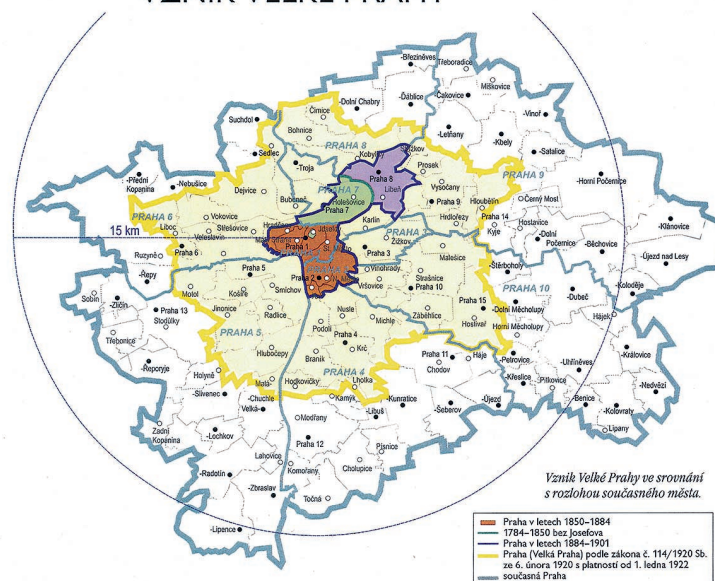
Praha kubistická byla jistě ve vývoji města jen epizodou; v publikaci je skryta v dílčí kapitole *Významné architektonické počiny*, s uvedením činžovního domu čp. 98 od architekta Josefa Chochola z let 1911–1913 v Neklanově ulici pod Vyšehradem. Nelze tu opomenout dům U Černé Matky Boží čp. 569/I. od Josefa Gočára z let 1911–1912 v nároží Celetné ulice ani další stylové stavby té doby – nedávna výstava kubistické architektury ukázala, že s těmi navrženými čítala 50 objektů v Praze i mimo ni. Kubismus se projevil výhradně v české architektuře, je předmětem mezinárodní pozornosti, s návazností rondokubismu a nově neokubismu, tím je tedy Praha rovněž jedinečná.

V publikaci je uvedena celá řada tematických okruhů, ač jen v omezeném rozsahu. Při jejich názvu by bylo možné zmínit označení *Praha výstavní*, *Praha ostrovní*, *Praha sídlištní*. Zastoupena je také novogotická architektura, která je v našem hlavním městě tak početná, že by naplnila dílčí kapitola *Praha novogotická*. V publikaci je rovněž zahrnuta dílčí kapitola *Správa města* se zmínkou o dvou radnicích; těch historických je v Praze osm a další jsou v městských čtvrtích, obstála by proto i kapitola *Praha radniční*. V mnoha evropských městech se nacházejí pozoruhodné hřbitovy, například v Miláně a Turíně, v Praze je tomu tak rovněž – opět by se mohla objevit dílčí kapitola *Praha hřbitovní* (*hřbitovy starožitovský, vyšehradský, Malostranský, vinohradský, dáblický*). Nežádka pozoruhodná je i architektura usedlostí. Z 300 usedlostí se jich v Praze zachovala necelá polovina, na Královských Vinohradech pak z několika desítek patnáct. Dílčí kapitola věnovaná *Praze usedlostní* je v publikaci zařazena, ale víceméně jen ve formě poznámek. Okrajová architektura je přesto v publikaci uvedena jen ve zkratce, ač nežádka s velkou znalostí. Tak je například posouzen bohatý vývoj Karlína, kde nelze v jeho výstavbě nezmínit nový obytný typ – dům činžovní, který se pak uplatnil

Královské Vinohrady a Žižkov



VZNIK VELKÉ PRAHY



v Praze, zejména v centru – například na Václavském náměstí nahradily činžovní domy v 19. století domy měšťanské i paláce.

U tak rozsáhlé publikace snad ani nebylo možné nepřehlédnout některé chyby. V kapitole o korunovaci českých králů (s. 222) měla být zmíněna trasa vedoucí z Vyšehradu přes Karlův most na Pražský hrad. Křížové klenutí ve svatojiřské bazilice nebylo románské, ale barokní (s. 99). Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně není novorenesanční, ale novorománský (s. 277). Stalinův pomník nebyl vedle sochaře Otakara Švece dílem Jiřího a Vlasty Šturmových, ale Štursových (s. 487).

Při celkovém hodnocení publikace je třeba ocenit široký záběr celé problematiky. Zohlednění mnoha

hledisek i rozsáhlá a kvalitní dokumentace dokládají Prahu v její bohatosti a kráse, v podobě velmi atraktivní. Kolik jen vyobrazení starých staveb i souborů ukazuje dobovou podobu mnohých pražských zákoutí. Zachycuje její dějinný vývoj, urbanismus, architekturu i výtvarné umění – u architektury ale někdy zůstává jen u konstatování. Nová a velmi přínosná je publikace ve svém zaměření na vztah výstavby a krajinného prostředí, dokumentovaného starými i novými pohledy i ve vývoji mapového zobrazení. Její vydání je v oblasti pragensií proto třeba velmi uvítat.

Karel KIBIC